

จารึกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครอง
จากรูปลักษณ์และสาระ
Telaga Batu Inscription: Belief of Aristocracy
Reflected in Form and Essence

ณภัทร เชาว์นวม¹ | Napat Chawnuam
อุเทน วงศ์สถิตย์² | U-tain Wongsathit

บทคัดย่อ

จารึกเตลากาบาตูเป็นจารึกสำคัญหลักหนึ่งของประเทศอินโดนีเซีย จารึกขึ้นในช่วงต้นของการก่อตั้งอาณาจักรศรีวิชัย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อของชนชั้นปกครองโดยพิจารณาจากรูปลักษณ์และจากเนื้อหาสาระของจารึก ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

ผลการศึกษาวิเคราะห์รูปลักษณ์ของจารึกเตลากาบาตู สันนิษฐานว่ารูปลักษณ์ของจารึกเตลากาบาตูสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพิธีถือน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ ประติมากรรมห้วนาคทั้งเจ็ดตรงส่วนบนของจารึกเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ด้านอำนาจ รูปลักษณ์ของจารึกจึงปรากฏคติความเชื่อเรื่องบุญญาธิการและการแสดงพระราชอำนาจของกษัตริย์ ที่เป็นดังสมมติเทพตามคติฮินดู ผลการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระของจารึกเตลากาบาตู พบว่าเนื้อหาสาระสำคัญของจารึกปรากฏคำสาปแช่งผู้คิดและกระทำการทรยศต่อกษัตริย์ เนื้อหาสาระของ

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ติดต่อได้ที่: napat.cn@bru.ac.th

¹Asst. Prof., Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University, e-mail: napat.cn@bru.ac.th

²ดร. ประจักษ์ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ติดต่อได้ที่: tainzgree@yahoo.com

²Dr., Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, e-mail: tainzgree@yahoo.com

จารึกสะท้อนคติความเชื่อเรื่องขนบการแสดงพระราชอำนาจของกษัตริย์ที่มีต่อผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยใช้คำสาปซึ่งเป็นสิ่งที่เชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติเป็นเครื่องมือสร้างความหวาดกลัวให้แก่ผู้คิดทรยศ ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าจารึกหลักนี้สะท้อนคติความเชื่อในหลายมิติ ได้แก่ ศาสนา อำนาจบารมีของกษัตริย์ รวมถึงอิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติแห่งคำสาป นับได้ว่าจารึกเตลากาบาตูเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ผ่านการออกแบบรูปลักษณ์และสลักถ้อยคำเพื่อเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสร้างความศรัทธาและรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจของกษัตริย์ในยุคต้นแห่งการสถาปนารัฐอาณาจักรแห่งนี้

คำสำคัญ: คติความเชื่อ จารึกเตลากาบาตู ขนชั้นปกครอง ศรีวิชัย

Abstract

The Telaga Batu inscription was one of the primary inscriptions of Indonesia, inscribed at the beginning of the founding of the Sriwijaya Empire. This article aimed to investigate the aristocracy's beliefs as reflected in the form and essence of the inscriptions. The results of the study were as follows:

The study's results of analyzing the form of the Telaga Batu inscription led to the assumption that the form of the Telaga Batu inscription was built for ceremonial purposes related to the ceremony of carrying holy water to show loyalty to the king. The seven serpent-head sculptures at the top of the inscription were one of the symbols of power. According to Hindu beliefs, the form indicated the king's belief in fictitious deities' merit and royal powers. According to the study's findings, analyzing the contents of the Telaga Batu inscription revealed that the essence of the inscription indicated cursing those who thought and acted as if they were betraying the king. The inscription reflected concepts and beliefs about the royal power of the king's customs towards those under his rule at all levels. They used the curse, which was believed to have supernatural powers, to terrify those who betrayed them.

จารึกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะ

The study results showed that this inscription reflected beliefs in many dimensions, including religion, power, prestige, the merit of the king, and the supernatural power of the curse. Therefore, it could be considered that the Telaga Batu inscription was a communicative tool designed and carved with words as one element in building faith and maintaining the royal power of the king at the early age of the establishment of this kingdom.

Keywords: Belief, Telaga Batu Inscription, Aristocracy, Sriwijaya

บทนำ

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 ปรากฏชื่อรัฐอาณาจักร “ศรีวิชัย” จากหลักฐานการบันทึกของภิกษุอี้จิง ซึ่งเดินทางถึงดินแดนที่มีนาม “ศรีวิชัย” ใน พ.ศ. 1214 (Leyten, 2017: 12) และปรากฏข้อมูลการส่งคณะทูตไปเมืองจีนของรัฐที่มีชื่อว่า ศรีวิชัย (ทองสุก เกตุโรจน์, 2540: 45) ทั้งนี้ Coedès (2014: 45-46) ได้ระบุว่าศรีวิชัยสถาปนาขึ้นเป็นรัฐอาณาจักรในช่วงเวลา ก่อน พ.ศ. 1225 ในที่นี้จึงสันนิษฐานได้ว่าอาณาจักรศรีวิชัยน่าจะก่อตั้งในช่วงก่อน พ.ศ. 1214 ย้อนขึ้นไปถึงประมาณช่วง พ.ศ. 1225 เอกสารและแหล่งข้อมูลทั่วไปได้ระบุไว้ว่าราชวงศ์ไศเลนทร์เป็นปฐมราชวงศ์ที่สถาปนาศรีวิชัย

หลังการสถาปนาขึ้นเป็นรัฐอาณาจักร กษัตริย์แห่งศรีวิชัยได้แผ่ขยายออกไปจนสามารถควบคุมฝั่งทะเลของคาบสมุทรมลายูและช่วงคอคอดไปจนถึงตะกั่วป่าซึ่งอยู่ฝั่งตะวันตกเรื่อยไปจนถึงนครศรีธรรมราชทางตะวันออก ครอบคลุมไปถึงช่องแคบมะละกาและช่องแคบซุนดา ซึ่งเป็นประตูสู่เส้นทางระหว่างทะเลจีนกับมหาสมุทรอินเดีย ในช่วงต้นของการสถาปนารัฐอาณาจักรแห่งนี้ ปรากฏข้อมูลจากศิลาจารึกหลักหนึ่ง คือ จารึกเตลากาบาตู (Telaga Batu Inscription) ที่มีรูปลักษณ์ทางศิลปกรรมและเนื้อหาชวนศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในสมัยศรีวิชัยช่วงต้นในแง่มุมด้านคติความเชื่อในศาสนา พิธีกรรม ตลอดจนกรอบคิดทางการเมืองการปกครองในช่วงสมัยดังกล่าว

มีข้อสันนิษฐานว่าจารึกเตลากาบาตูจารขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับจารึกโกตากาปูร์ คือ พ.ศ. 1229 เนื่องจากมีเนื้อความตรงกับจารึกโกตากาปูร์ ซึ่งตรงกับยุคสมัยแรกเริ่มแห่งการสถาปนาศรีวิชัยเป็นรัฐอาณาจักร จารึกโกตากาปูร์เป็นจารึกสมัยศรีวิชัยหลักแรก

ที่นักโบราณคดีได้ศึกษาวิเคราะห์ โดยในจารึกปรากฏคำว่า kadatuan หมายถึง อาณาจักร (Alnoza, 2020: 268) เนื้อหาของจารึกนี้กล่าวถึงคำสาปแช่งผู้ที่เป็นกบฏต่ออาณาจักรศรีวิชัย ตอนท้ายกล่าวถึงการเตรียมกำลังพลของศรีวิชัยที่จะยกทัพไปตีชวา (ลักขมณ บัญเรื่อง, 2561: 147) นอกจากนี้ จารึกทั้งสองหลักถูกค้นพบในดินแดนคนละชายฝั่งแต่อยู่ในอาณาบริเวณของเกาะสุมาตราที่ไม่ไกลจากกัน กล่าวคือ จารึกเตลากาบาตู พบที่เมืองปาเล็มบังซึ่งอยู่ชายฝั่งทางตะวันออกเฉียงใต้ของสุมาตรา จารึกโกตากาปูร์ พบที่เกาะโกตากาปูร์ อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของสุมาตรา ข้อมูลข้างต้นจึงสามารถเชื่อมโยงช่วงเวลาการสร้างจารึกเตลากาบาตูได้ ตามข้อสันนิษฐานดังกล่าว

จารึกเตลากาบาตูถูกค้นพบใน พ.ศ. 2493 ตั้งชื่อจารึกตามถิ่นที่ค้นพบคือ หมู่บ้าน Telaga Batu แปลตามภาษาท้องถิ่นได้ว่า ถ้ำทะเลสาบ (Telaga-ทะเลสาบ Batu-ถ้ำ) ณ เมืองปาเล็มบัง ประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน ตัวจารึกทำจากหินแอนดีไซต์ ซึ่งเป็นหินแร่ภูเขาไฟ มีขนาดความสูง 222 เซนติเมตร กว้าง 149 เซนติเมตร หนา 140 เซนติเมตร ปัจจุบันจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอินโดนีเซีย กรุงจาการ์ตา เลขเรียกจารึกคือ D.155 (Utomo & et al., 2009: 52) ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าจารึกหลักนี้สร้างขึ้นจากแหล่งที่ค้นพบเนื่องจากใช้วัสดุที่มีอยู่ประจำถิ่นตามสภาพภูมิศาสตร์คือ หินแร่ภูเขาไฟ

จากสื่อยูทูบพบว่า มีเยาวชนชาวอินโดนีเซียเผยแพร่ข้อมูลและนำเสนอจารึกหลักนี้ เช่น ช่อง XA-1 Kanisius ' 22 (XA-1 Kanisius ' 22, 2020: Online) และช่อง Jeki Sepriady (Sepriady, 2020: Online) ที่มีกลุ่มเยาวชนนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับจารึกเตลากาบาตูจากการทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย แสดงให้เห็นว่าในแวดวงการศึกษาของอินโดนีเซียได้ปลูกฝังให้เยาวชนได้รู้จักโบราณวัตถุของชาติ เห็นคุณค่าและความสำคัญพร้อมกับการใช้สื่อเทคโนโลยีซึ่งเป็นนวัตกรรมในยุคปัจจุบันเพื่อนำเสนอข้อมูลจากการทัศนศึกษาเรื่องราวในอดีตกาลของบรรพชน

จารึกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะ

ภาพที่ 1: การนำเสนอข้อมูลจารึกเตลากาบาตู โดยนักเรียนชาวอินโดนีเซียที่เผยแพร่ในสื่อยูทูบ

ที่มา: XA-1 Kanisius' 22 (2020)

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า จารึกเตลากาบาตูเป็นจารึกที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงสู่แนวคิดด้านการปกครองของผู้นำแห่งอาณาจักรศรีวิชัย อันเป็นรัฐอาณาจักรสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยโบราณ ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่า รูปลักษณ์และเนื้อหาสารัตถะของจารึกอาจสะท้อนแนวคิดและคติความเชื่อของชนชั้นปกครองในยุคสมัยนั้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์รูปลักษณ์เนื้อหาสารัตถะของจารึกเตลากาบาตูจะนำมาสู่ข้อคำตอบและความกระจ่างเกี่ยวกับคติความเชื่อของชนชั้นปกครองในสมัยศรีวิชัยช่วงต้น

รูปลักษณ์ของจารึกเตลากาบาตู

จารึกเตลากาบาตู (Telaga Batu Inscription) ปรากฏข้อมูลคือมีขนาดความสูง 222 เซนติเมตร กว้าง 149 เซนติเมตร และหนา 140 เซนติเมตร นับเป็นจารึกที่มีขนาดใหญ่ อีกทั้งรูปลักษณ์ มีรูปทรงสี่เหลี่ยมที่สมมาตรตรงตาม จึงมีความน่าสนใจและศึกษา

วิเคราะห์ ตามทฤษฎีของผู้ศึกษาพิจารณาว่ารูปทรงโดยรวมของจารึกหลักนี้มีลักษณะคล้ายใบเสมา ลักษณะพิเศษซึ่งเป็นที่กล่าวถึงของนักวิชาการที่สนใจการศึกษาจารึกและเป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวางคือด้านบนของจารึกที่เป็นทรงโค้งสมมาตรกัน ประกอบด้วยประติมากรรมคล้ายหัวนาคจำนวนเจ็ดหัว นอกจากนี้ด้านล่างมีฐานร่องเหมือนเป็นทางน้ำ สันนิษฐานว่าเป็นร่องสำหรับให้น้ำรดลงบนตัวจารึก

ภาพที่ 2: จารึกเตลากาบาตู

ที่มา: Gunawan Kartapranata (2010)

ทั้งนี้ มีนักวิชาการส่วนหนึ่งศึกษาวิเคราะห์รูปลักษณะจารึกหลักนี้ ปรากฏข้อสรุปข้อสันนิษฐานและสังเกตเกี่ยวกับคติความเชื่อในสมัยศรีวิชัยช่วงต้น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาของจารึกนี้เช่นกัน

จาริกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะ

ความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์จาริกเตลากาบาตู

รูปลักษณ์ทั่วไปของศิลาจารึกส่วนใหญ่คือรูปทรงสี่เหลี่ยม หรือเป็นแท่งสูงที่มีลักษณะตั้งตรง ทว่าจากข้อมูลข้างต้นที่กล่าวถึงทรงสนะของผู้ศึกษา เกี่ยวกับการพิจารณา รูปทรงโดยรวมของจารึกหลักนี้ว่ามีลักษณะคล้ายใบเสมา ซึ่งอาจสื่อถึงความเชื่อตามคติทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับลักษณะพิเศษคือด้านบนของจารึกที่มีประติมากรรมคล้ายหัวนกจำนวนเจ็ดหัว เป็นสิ่งเสริมเน้นให้เห็นคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ที่ยึดโยงกับเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพญานาค อย่างไรก็ตามทรงสนะดังกล่าวเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้น เนื่องจากมีนักวิชาการส่วนหนึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์จารึกหลักนี้ทั้งด้านประติมากรรมเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ศิลปะและด้านเนื้อหาในจารึก ซึ่งจะกล่าวถึงในประเด็นถัดไป

การศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายประติมากรรมนาคบนจาริกเตลากาบาตู โดย Alnoza (2020: 275) ได้เชื่อมโยงความเชื่อเรื่องงู นาค และมังกร ที่ปรากฏในตำนานของชาติต่าง ๆ ในโลก ซึ่งเป็นภาพแทนสัญลักษณ์ทั้งทางดีและชั่วร้าย สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องงู นาค และมังกรของแต่ละชนชาติ ของ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2559: 1105-1106) แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีมโนทัศน์ส่วนใหญ่วางร่วมกัน หรือคล้ายคลึงกันในลักษณะที่เป็นความคิดร่วมหรือความคิดสากล (Universal) ซึ่งเห็นได้ชัดจากเรื่องราวที่ ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาอันทำให้เห็นลักษณะและคุณสมบัติพิเศษบางประการของ งู นาค และมังกรอันเป็นที่มาของการเล่าขานเรื่องราวซึ่งเป็นวรรณกรรมและสร้างสรรค์ให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในงานศิลปะและพิธีกรรม ที่ยังสามารถพบเห็นได้อยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะนาค ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติโดยได้อภิปรายเพิ่มเติมว่า การปรากฏของนาคในมโนทัศน์ของชนชาติไทในระดับลึก แสดงถึงบทบาทหน้าที่ของนาคและการตีความเกี่ยวกับนาคซึ่งมีบทบาทหน้าที่สำคัญคือเป็นผู้ค้ำจุนโลก

ผลการศึกษาของ Alnoza (2020: 277-278) ได้เสนอแนวคิดว่านาคบนจารึกหลักนี้คือ Mucalinda หมายถึง นาคมุจลินท์ ตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา หากเป็นไปตามแนวคิดดังกล่าว ถือว่าย้อนแย้งกับเนื้อหาสารัตถะของตัวจารึก กล่าวคือ ตามหลักพระพุทธศาสนามีคติคำสอนเรื่องเมตตากรุณา ไม่อาฆาตจองเวรด้วยการสาปแช่งผู้อื่น ในขณะที่เนื้อหาในจารึกเป็นคำสาปแช่ง แสดงพระราชโองการและอำนาจของกษัตริย์เพื่อให้พระบรมวงศ์ ขุนนาง รวมถึงราษฎรทุกคนอยู่ใต้อำนาจ ทั้งนี้ Marcus (1965: 189) ได้

อภิปรายคติความเชื่อเกี่ยวกับประติมากรรมนาคบนจารึกนี้ เชื่อมโยงกับศิลปกรรมนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคสมัยใกล้เคียงกัน โดยกล่าวถึงยุคสมัยแห่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ผู้ครองเมืองพระนคร ว่าเป็นตัวอย่างของกษัตริย์ที่มีความเชื่อเรื่องนาค ซึ่งสะท้อนผ่านงานศิลปกรรมนาที่ปรากฏ ณ ปราสาทหินต่าง ๆ ทีเดียวได้ว่าศิลปกรรมนาที่ปรากฏเป็นเครื่องแสดงบารมีของกษัตริย์ที่มีนาคเป็นผู้พิทักษ์ ดังที่ปรากฏในปราสาทกลุ่มนครธม (เมืองบายน) ราชอาณาจักรกัมพูชา จากข้อมูลดังกล่าวจึงสามารถตีความได้ว่าศิลปกรรมหัวนาคบนจารึกหลักนี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแสดงอำนาจบารมีของกษัตริย์ตามคติฮินดู ซึ่งมีแนวคิดเรื่องเทพและเทพอวตาร ตลอดจนผู้พิทักษ์ที่สามารถใช้อำนาจอิทธิฤทธิ์ปราบปรามคนชั่วหรือทำลายล้างศัตรู

นอกจากนี้ ส่วนฐานของจารึกที่มีลักษณะเป็นร่องน้ำ สันนิษฐานว่าเป็นร่องสำหรับทางน้ำไหล เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม สามารถเชื่อมโยงได้กับคติความเชื่อเรื่องการหลั่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกิดผลดังข้อความในจารึก ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าอาจมีการอ่านข้อความในจารึกขณะประกอบพิธีกรรมพร้อมกับการหลั่งน้ำให้ไหลไปตามร่องดังกล่าว หากพิจารณาจากทิศทางของร่องน้ำดังกล่าวที่ 2 เป็นไปได้ว่าอาจมีภาชนะรองที่รองรับน้ำตรงกลางอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้ผู้ร่วมพิธีกรรมรองน้ำนั้นแล้วดื่มกิน เข้าลักษณะพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในราชสำนักอินเดียโบราณ ที่ส่งอิทธิพลถึงพิธีกรรมในราชสำนักของราชอาณาจักรโบราณต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่ปรากฏพิธีกรรม “กาตัญญูถวายอายุ” (เทียบรูปจากอักษรเขมรเป็นอักษรไทย ออกเสียงว่า กัด-โต-ถวาย-อายุ) หรือ “เชือดแขนถวายชีวิต” (สาบาน) ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ของกัมพูชา พิธีกรรมดังกล่าวส่งทอดถึงพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา (พัทธประดิษฐา) อันเป็นกรรมศักดิ์สิทธิ์ของสำนักอยุธยาของไทยในเวลาต่อมา และถูกบันทึกจดจารเป็นวรรณคดีเรื่องลิลิตโองการแข่งน้ำหรือ โองการแข่งน้ำโคลงห้า (ศานติ ภัคดีคำ, 2550: 41)

จากการศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อในช่วงต้นสมัยศรีวิชัยจากรูปลักษณ์ของจารึกเตลากาบาตู พบว่านักวิชาการส่วนหนึ่งสรุปว่าประติมากรรมหัวนาคทั้งเจ็ดตรงส่วนบนของจารึกคือพญานาคมุขลินีตามคติพระพุทธรศาสนา ทว่าเมื่อพิจารณาร่วมกับเนื้อหาสาระของจารึกที่มีคำสาปแช่ง ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป รวมถึงส่วนฐานจารึกที่มีลักษณะเป็นร่องน้ำ สันนิษฐานว่ามีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการถือน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อสาบานแสดงความจงรักภักดีและมุ่งมั่นทำหน้าที่ตามพระราชบัญชา

จาริกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะ

อันมาจากอิทธิพลของราชสำนักอินเดียโบราณ ที่มีพิธีถือน้ำศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะนี้เช่นกัน ผู้ศึกษาได้ข้อสรุปจากการพิจารณารูปทรงของจาริกหลักนี้ว่าสร้างขึ้นตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู รวมถึงได้รับอิทธิพลจากขนบการทำพิธีถือน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากราชสำนักอินเดียโบราณ

เนื้อหาสารัตถะของจาริกเตลากาบาตู

จากที่กล่าวถึงข้างต้นเกี่ยวกับใจความสำคัญของจาริกเตลากาบาตู ที่มีเนื้อหา กล่าวถึงคำสาปแช่งผู้ที่เป็นกบฏต่ออาณาจักรศรีวิชัย จาริกหลักนี้มีข้อความที่อ่านแปลจากการปริวรรตของเซเดส์ (Coedès & Damais, 1992: 55) และวงเล็บศัพท์ภาษาอังกฤษเพิ่มเติมไว้ โดย Hannigan (2015: 32) ดังนี้ (เน้นตัวหนาโดยผู้ศึกษา)

“**rājaputra** (princes, sons of king), **prostara** (ministers), **bhūpati** (regional rulers). **senāpati** (generals), **nāyaka** (local community leaders), **pratyaya** (nobles), **hāji pratyaya** (lesser kings), **dandanayaka** (judges), **tuhā an vatak** (workers inspectors), **vuruh** (workers), **addhyāksi nījavarna** (lower supervisors), **vāsīkarana** (blacksmiths/ weapon makers), **kumārāmātya** (junior minister), **cātabhata** (soldiers), **adhikarana** (officials), **kāyastha** (municipal officials), **sthāpaka** (artisans), **puhāvam** (ship captains), **vanīyāga** (traders), **marsī hāji** (king's servants), **hulun hāji** (king's slaves). All of you will be killed by the curse of this imprecation. If you are not faithful to me, you will be killed by the curse...”

จากเนื้อหาสาระสำคัญของจาริกเตลากาบาตู ปรากฏการกล่าวไล่เรียงตำแหน่ง บุคคลในระดับต่าง ๆ ได้แก่ **rājaputra** (พระโอรส) **prostara** (รัฐมนตรี) **bhūpati** (เจ้าเมือง) **senāpati** (จอมพล) **nāyaka** (หัวหน้าชุมชน) **pratyaya** (ขุนนาง) **hāji pratyaya** (เจ้าเมืองประเทศราช) **dandanayaka** (ผู้พิพากษา) **tuhā an vatak** (หัวหน้าคนงาน)

vuruh (คนงาน) addhyāksi nījavarna (ผู้ได้บังคับบัญชา) vāsīkarana (ช่างทำอาวุธ) kumārāmātya (ผู้ช่วยรัฐมนตรี) cātabhata (ทหาร) adhikarana (เจ้าหน้าที่) kāyastha (เสมียน) sthāpaka (ช่างฝีมือ) puhāvam (กับตันเรือ) vaniyāga (พ่อค้า) marsī hāji (ข้าราชการ) hulun hāji (ทาสของพระราชา) กล่าวได้ว่าเป็นการหมายรวมบุคคลทุกตำแหน่ง ทุกชนชั้นที่อยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์

ข้อความลงท้าย “...All of you will be killed by the curse of this imprecation. If you are not faithful to me, you will be killed by the curse...” ที่แปลความได้ว่า “..พวกเจ้าทุกคนจะตายจากคำสาปแช่ง ถ้าเจ้าไม่ซื่อสัตย์ต่อข้า พวกเจ้าจะต้องตายจากคำสาป...” สื่อถึงการแสดงความเด็ดขาดในอำนาจของกษัตริย์ ที่มีอยู่เหนือบุคคลทุกตำแหน่งและทุกชนชั้นอย่างชัดเจน

คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากเนื้อหาสารัตถะของเตลากาบาตู

สารสารัตถะในจารึกเตลากาบาตู แสดงให้เห็นถึงการประกาศอำนาจของกษัตริย์ในช่วงต้นสมัยศรีวิชัย ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวที่ผู้นำสูงสุดต้องแสดงความเด็ดขาดในอำนาจเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองการปกครองตลอดจนควบคุมรัฐอาณาจักรที่ก่อตั้งขึ้นได้อย่างเบ็ดเสร็จ Leyten (2017: 10) ได้ศึกษาข้อความในจารึกหลักนี้ โดยอภิปรายไว้ว่าเนื้อหาในจารึกแสดงระบบการจัดการดินแดนใต้การครอบครองตามธรรมเนียม โดยผู้นำของดินแดนที่ถูกยึดครองต้องถูกบังคับให้สาบานเพื่อแสดงความจงรักภักดี

การอภิปรายผลการศึกษาของ J. Leyten สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Izza (2019: 110) หัวข้อ Sapatha Prasasties of Sriwijaya: Study of Foucault Panopticism ศึกษาเรื่องคำสาปแช่งในจารึกศรีวิชัยตามแนวคิดของฟูโกต์ โดยศึกษาวิเคราะห์คำสาปที่ปรากฏในศิลาจารึกที่เก่าแก่ที่สุดของศรีวิชัยตามแนวคิดทฤษฎีคิดของฟูโกต์ ผลการศึกษาของ Nainunis A. Izza พบว่า ข้อความในจารึกเป็นเครื่องมือรักษอำนาจและควบคุมประชาชนทั้งมวลของศรีวิชัย และอาจเป็นกุศโลบายที่ดีที่สุดในการปกป้องพื้นที่ยุทธศาสตร์ของศรีวิชัย

จาริกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะ

นอกจากนี้ Alnoza (2020: 273) ศึกษาวิเคราะห์ข้อความของจาริกหลักนี้ และอภิปรายผลการศึกษาในประเด็นการบริหารงานที่มีลำดับชั้น สังเกตได้จากการไล่เรียงบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ทั้งนี้ ตำแหน่งบริหารต่าง ๆ ในจาริกที่ไล่เรียงจากสูงสุดไปถึงต่ำสุดดังที่ปรากฏในหัวข้อ เนื้อหาสารัตถะของจาริกเตลากาบาตู ข้อความที่มีคำสาปแช่งผู้ที่คิดทรยศ ไม่ซื่อสัตย์ต่อกษัตริย์ สะท้อนการแสดงอำนาจเหนือพระราชวงศ์ ขุนนาง ข้าราชการ บริหาร บุคคลทั้งหลายที่อยู่ใต้การปกครองของกษัตริย์ รวมไปถึงการมือฉิปโดยเห็นอิฐที่ถูกยึดครอง โดยได้กล่าวยกคำว่า Datu Sriwichaiya และ Kadatuan Sriwichaiya อยู่หลายแห่ง ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ และ อาณาจักรศรีวิชัย ตามลำดับ สะท้อนคติความเชื่อแบบฮินดูที่ถือว่ากษัตริย์ประดุจสมมติเทพ มีอาญาสิทธิ์ทำลายล้างผู้ที่เป็นฝ่ายอธรรม อันหมายถึงผู้ทรยศ ไม่ซื่อสัตย์ต่อ Datu Sriwichaiya

คำว่า Datu Sriwichaiya อันหมายถึงกษัตริย์แห่งศรีวิชัย สอดคล้องกับข้อมูลของ ญัษฐพล จันทรงาม (สัมภาษณ์: 5 กุมภาพันธ์ 2565) ที่กล่าวถึงศัพท์สันนิษฐานนี้ว่า คำว่า Datu เป็นรูปภาษาโบราณ ซึ่งปรากฏในอีกรูปคำคือ Dhatu ที่แปลว่า กษัตริย์ เจ้าขุน ปัจจุบันคำนี้กลายเสียงพยัญชนะต้น เป็น Ratu ดังปรากฏในวรรณคดีไทยที่ได้รับอิทธิพลจากขวาคือคำว่า ระตู ซึ่งเป็นชื่อตัวละครในวรรณคดีกษัตริย์ชั้นสูง

ภาพที่ 3: เส้นทางการเดินเรือและการเดินทางในสมัยศรีวิชัย

ที่มา: Gunawan Kartapranata (2009)

เมื่อพิจารณาการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาจารึกหลักนี้ประกอบกับภาพที่ 3 เส้นทางการเดินเรือและการเดินทางในสมัยศรีวิชัย เชื่อมโยงกับยุคสมัยที่จารึกนี้ถูกออกแบบและสลักขึ้น ซึ่งเป็นช่วงต้นของการสถาปนารัฐอาณาจักรศรีวิชัย แสดงให้เห็นว่าจารึกหลักนี้คือเครื่องมือสื่อสารเพื่อประโยชน์ทางการเมืองที่สำคัญยิ่งในยุคนั้น จากภาพที่ 3 ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นรัฐอาณาจักรแห่งท้องทะเล การขยายอำนาจและการรักษา

จาริกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะ

อำนาจไว้จึงไม่อาจกระทำได้อย่างง่ายดายเช่นรัฐอาณาจักรที่อยู่แผ่นดินใหญ่ จึงต้องอาศัยคติความเชื่อเรื่องความเกรงกลัวต่ออำนาจอิทธิฤทธิ์ของสิ่งเหนือธรรมชาติคือ “คำสาป”

คำสาปแข่งผู้คิดและกระทำการทรยศต่อกษัตริย์ โดยการไล่เรียงบุคคลตำแหน่งต่าง ๆ ตั้งแต่ พระราชวงศ์ ขุนนาง ผู้นำรัฐใต้การปกครอง ข้าราชการบริวาร ข่างมีมือ ทาส ฯลฯ ดังปรากฏในจาริกเตลากาบาตู สะท้อนกรอบคิดและคติความเชื่อเรื่องชนบการแสดงพระราชอำนาจและการรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจของกษัตริย์ที่มีต่อผู้อยู่ใต้การปกครองทุกระดับ รวมถึงสะท้อนคติความเชื่อเรื่องอาญาสิทธิ์อันพึงกระทำของผู้ปกครองสูงสุดที่เปรียบเสมือนเจ้าของกรรมสิทธิ์ทุกสรรพสิ่งบนแผ่นดินและผืนน้ำที่ตนเป็นผู้ปกครอง

จาริกเตลากาบาตูแห่งอาณาจักรศรีวิชัยสู่การปกครองและสังคมอินโดนีเซียในปัจจุบัน

รูปลักษณ์และสารัตถะของจาริกเตลากาบาตู จาริกหลักสำคัญของประเทศอินโดนีเซียที่มีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 ปรากฏคติความเชื่อของชนชั้นปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู กระทั่งการเมืองการปกครองในดินแดนนี้ขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงไปเกือบ 8 ศตวรรษ ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอินโดนีเซียนับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 88 (กรมส่งเสริมการส่งออก, 2555: 8)

แนวคิดตามหลักศาสนาอิสลามคือสันติภาพ ตามคำนิยาม “อิสลาม” ว่ามาจากศัพท์ “สะละมะ” หมายถึงเข้าไปในสันติ หรือ “อัลลัม” หมายถึงยอมมอบน้อมตัว (อิหมรอน ชาเหาะ และ ยาสมิน ชัตตาร, 2559: 335) สู่ถึงแนวคิดหลักเรื่องการประนีประนอมต่อเพื่อนมนุษย์ แม้จะมีวิถีปฏิบัติเรื่องการให้คำมั่นหรือให้คำสัตย์ ทว่ามิมีโน้ตชนเกี่ยวกับการให้คำมั่น หรือให้คำสัตย์สาบานที่ต่างไปจากคติความเชื่อเรื่องการถือน้ำสาบานในศาสนาฮินดู โดย กุสุม่า รักชมณี (สัมภาษณ์: 25 เมษายน 2565) ให้ข้อมูลว่าชาวมุสลิมมีหลักคือทุกคนต้องปฏิญาณตนว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์” ตามหลักปฏิบัติไม่มีการสาบานตนของผู้ได้บังคับบัญชาต่อผู้บังคับบัญชาหรือชนชั้นปกครอง ส่วนการสาบานตนต่อหน้าคัมภีร์อัลกุรอานในพิธีรับตำแหน่งผู้นำประเทศของอินโดนีเซียในสมัยปัจจุบัน สะท้อนมโนทัศน์ที่สอดคล้องกับหลักคิดของศาสนาอิสลามคือการยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง โดยมีพระคัมภีร์เป็นองค์ประกอบในพิธีเพื่อให้คำมั่นนั้นหนักแน่นน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

ในส่วนของร่องรอยศาสนาฮินดูในประเทศอินโดนีเซีย ณ ศตวรรษปัจจุบัน พบว่ามีประชากรอินโดนีเซียเพียงร้อยละ 3 ที่นับถือศาสนาฮินดู (กรมส่งเสริมการส่งออก, 2555: 7) เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเกาะบาหลีและเกาะชวา ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางตะวันออกเฉียงใต้จากเกาะสุมาตราอันเป็นที่พบจารึกเตลากาบาตู ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศที่เป็นหมู่เกาะ ประชากรอินโดนีเซียจึงมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ต่างมีคติความเชื่อ ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งสมสืบทอดกันมา

ทั้งนี้ บทบาทและความสำคัญของผู้นับถือศาสนาฮินดูในอินโดนีเซียปรากฏในข้อมูลของกรมส่งเสริมการส่งออก (2555: 8) กล่าวถึงการจำแนกกลุ่มประชากรที่สืบเนื่องมาจากสาเหตุข้างต้น โดยจำแนกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มแรก คือกลุ่มที่อาศัยอยู่ในเกาะชวาและเกาะบาหลี คนกลุ่มนี้จะยึดมั่นในแนวทางของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ มีความเชื่อและวัฒนธรรมเรื่องคุณค่าของจิตใจและสังคม จึงให้ความสำคัญต่อหลักคุณธรรมจริยธรรม การเคารพบุคคลตามฐานะและวัยวุฒิ ประชากรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สร้างสรรค์และพัฒนาศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะนาฏศิลป์และคีตศิลป์ กลุ่มสอง คือกลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณริมฝั่งทะเลของหมู่เกาะต่าง ๆ ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจการค้า รวมถึงเป็นนักกฎหมาย นักปกครอง นักวิชาการ คนกลุ่มนี้ดำเนินชีวิตตามหลักของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด และกลุ่มที่สามคือคนพื้นเมือง ดำรงชีวิตตามธรรมชาติด้วยการเพาะปลูก การล่าสัตว์ โดยอาศัยหลัก โภคตอโรยง เป็นหลักปฏิบัติในสังคมเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างปกติสุข

ข้อมูลการจำแนกกลุ่มประชากรของอินโดนีเซียดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันประชากรที่อยู่ในชนชั้นปกครองของประเทศคือกลุ่มประชากรชาวมุสลิม ส่วนประชากรกลุ่มที่นับถือศาสนาฮินดู เป็นกลุ่มประชากรที่มีบทบาทด้านการสร้างสรรค์ศิลปกรรมโดยเฉพาะด้านศิลปะการแสดงและดุริยางค์ศิลป์ แม้ประชากรแต่ละกลุ่มมีความเชื่อแตกต่างกันตามบริบทสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่และการสืบเชื้อสายวงศ์ตระกูล ทว่าล้วนมีบทบาทขับเคลื่อนและทำให้สังคมองกามบนวิถีทางแห่งความเชื่อความศรัทธาของตน

ผลการศึกษาคติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะของจารึกเตลากาบาตู ปรากฏความคติความเชื่อของชนชั้นปกครองในสมัยศรีชัยที่มีแนวคิดตามคติศาสนาฮินดู ซึ่งเลื่อนรางไปตามกาลเวลาที่มีพลวัตของการเมืองการปกครองดังที่นำเสนอ ทว่าผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าดินแดนที่ตั้งของศิลาจารึกหลักนี้มีเรื่องราวทาง

จาริกเตลกาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากรูปลักษณ์และสารัตถะ

ประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานและขยายอำนาจ เป็นรัฐอาณาจักรในอดีตและเป็นรัฐประเทศในปัจจุบันอันมีคติความเชื่อหลากหลายทางตามบริบททางสังคม ภูมิศาสตร์ และชาติพันธุ์

บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายรูปทรงสัณฐานของจาริกเตลกาบาตู โบราณวัตถุสำคัญที่ค้นพบ ณ เมืองปาเล็มบัง สุมาตราใต้ ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีอายุในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ 13 มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Marcus (1965: 185-193) และ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2559: 1099-1116) โดยผลการศึกษาประติมากรรมนาคบนจาริกหลักนี้ของ Marcus วิเคราะห์เชื่อมโยงกับศิลปกรรมนาคที่ปรากฏ ณ ปราสาทหินในอาณาจักรพระนครของกัมพูชาและในยุคสมัยใกล้เคียงกันว่า เป็นตัวอย่างของกษัตริย์ที่มีความเชื่อเรื่องนาค ตีความได้ว่าเป็นองค์ประกอบเพื่อแสดงบารมีของกษัตริย์ที่มีนาคเป็นผู้พิทักษ์ โดยเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสดงอำนาจบารมีของกษัตริย์ตามคติฮินดู กล่าวคือ กษัตริย์ในฐานะสมมติเทพตลอดจนนาคในฐานะผู้พิทักษ์กษัตริย์สามารถใช้อำนาจหรืออิทธิฤทธิ์ทำลายล้างผู้คิดหรือกระทำการทรยศได้โดยชอบธรรม เชื่อมโยงกับผลการศึกษาของ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ที่นำเสนอว่ามนุษย์มีมโนทัศน์ร่วมกันเรื่องงูและนาคในฐานะที่เป็นสัตว์มีพลังพิเศษ มีบทบาทพิทักษ์คำจูน ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ข้อสรุปเพิ่มเติมว่า รูปลักษณ์ของจาริกหลักนี้มีประติมากรรมนาคและร่องน้ำตรงฐานจาริก ออกแบบและสร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีถือน้ำสาบาน จึงเป็นจาริกที่มีความสำคัญในแง่ของการนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์อันยึดโยงกับคติความเชื่อของศาสนาฮินดู

เนื้อหาสารัตถะของจาริกเตลกาบาตูปรากฏข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ มีเนื้อหาเหมือนกับจาริกโกตากาปู้ โดยปรากฏหลักฐานว่าจาริกเตลกาบาตูสร้างขึ้นก่อนและถูกค้นพบในบริเวณใกล้เคียงกันแต่อยู่คนละชายฝั่ง สาระในจาริกที่อยู่ใต้การปกครองของกษัตริย์ก่อนกล่าวถ้อยคำสาปแช่งต่อบุคคลที่คิดทรยศต่อกษัตริย์ สะท้อนระบอบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจของกษัตริย์เป็นช่วงต้นของการสถาปนารัฐอาณาจักรศรีวิชัยด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นรัฐอาณาจักรแห่งท้องทะเล การขยายอำนาจและการรักษาอำนาจไว้จึงไม่อาจกระทำได้ง่าย จึงต้องอาศัยคติความเชื่อเรื่องความเกรงกลัวต่อคำสาป ซึ่งเป็นอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ สะท้อนคติความเชื่อเรื่องอาถรรพ์อันพึง

กระทำของผู้ปกครองสูงสุดและการแสดงพระราชอำนาจของกษัตริย์ดุจดั่งสมมติเทพ ตามคติฮินดู สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kartakusuma (1993: 17-32) จารึกเตลากาบาตูแห่งอาณาจักรศรีวิชัย จึงถือเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ผ่านการออกแบบรูปลักษณ์และสัญลักษณ์ค่าเพื่อเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสร้างความศรัทธาและดำรงไว้ซึ่งอำนาจของกษัตริย์ในยุคแห่งการสถาปนารัฐอาณาจักรศรีวิชัยช่วงต้น ที่สะท้อนคติความเชื่อในหลายมิติ ได้แก่ ศาสนา ตลอดจนบุญญาธิการอำนาจ และอาณัติฤทธิ์ของกษัตริย์ สอดรับกับความเชื่อดั้งเดิมคือความเกรงกลัวต่ออิทธิฤทธิ์เหนือธรรมชาติของคำสาป

แม้ปัจจุบันคติความเชื่อในศาสนาฮินดู รวมถึงความเชื่อดั้งเดิมที่ยึดโยงกับอำนาจเหนือธรรมชาติจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิถีความเชื่อความศรัทธาของอินโดนีเซียในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับประชากรส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งมีบทบาทด้านการปกครอง ธุรกิจการค้า วิชาการ ทว่าการศึกษาคติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากจารึกเตลากาบาตู แสดงให้เห็นถึงมิติทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรศรีวิชัยที่ควรศึกษาต่อยอดอภิปรายผลและเผยแพร่ เพื่อประโยชน์ทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ตลอดจนเพื่อเข้าถึง เข้าใจ ที่มาที่ไปของความหลากหลายทางความเชื่อ สังคมและวัฒนธรรม ในดินแดนประวัติศาสตร์ของอุษาคเนย์ “อาณาจักรศรีวิชัย”

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการส่งออก. (2555). *คู่มือการค้าและการลงทุนสาธารณรัฐอินโดนีเซีย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์.
- กัญญารัตน์ เวชศาสตร์. (2559, มกราคม-เมษายน). มโนทัศน์เรื่องนาคของชนชาติไท. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 9(1), 1099-1116.
- ซี. แมรี เทิร์นบูลล์. (2540). *ประวัติศาสตร์มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไน* [A History of Malaysia, Singapore and Brunei] (ทองสุก เกตุโรจน์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ลักขมณีย์ บุญเรือง. (2561, มกราคม-กันยายน). หลักฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมศรีวิชัยในคาบสมุทรมลายู. *วารสารช่วงฉาย*, 13(1), 132-140.

จารึกเตลากาบาตู: ศติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากสัญลักษณ์และสาระัตถะ

- ศานติ ภัคดีคำ. (2550). *ความสัมพันธ์สุวรรณคติไทย-เขมร*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อิมรอน ชาเหาะ, และ ยาสมิน ชัตตาร. (2559). แนวคิดสันติภาพและการจัดการความขัดแย้งในอิสลาม. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 37(3), 333-344.
- Abdur, R. (2017). The Kingdom of Sriwijaya in The Development of Islamic Civilization and The Economy on Nusantra Before 1500 AD. *Journal old Malay Islamic Studies*, 1(1), 39-49.
- Alnoza, M. (2020). Serpent Sculpture on Telaga Batu Inscription: An Interpretation Based on Peirce's Semiotic Approach. *Berkala Arkeologi*, 40(2), 267-286.
- Boulay, R.A. (1999). *Flying Serpents and Dragons: The Story of Man's Reptilian Past*. California: The Book Tree.
- Coedès, G. (2014). *Prasasti berbahasa Melayu Kerajaan Sriwijaya*. Jakarta: Komunitas Bambu.
- Coedès, G. & Damais, L. Ch. (1992). *Sriwijaya-History, Religion & Language of an Early Malay Polity*. Kuala Lumpur: Art & Printing Sdn.
- De Casparis, J.G. (1956). *Selected Inscriptions from the 7th to the 9th Century A.D.* Bandung: Masa Baru.
- Gunawan, K. (2009, 26 August). *Srivijaya_Empire.JPG*. https://en.wikipedia.org/wiki/Srivijaya#/media/File:Srivijaya_Empire.svg
- Gunawan, K. (2010, 24 August). *Telaga_Batu_inscription.JPG*. https://worddisk.com/wiki/Telaga_Batu_inscription/

- Hannigan, T. (2015). *A Brief History of Indonesia*. Sultans, Spices, and Tsunamis. The Incredible Story of Southeast Asia's Largest Nation. Tokyo: Tuttle Publishing.
- Herman, K. (1993). "Kadatuan Sriwijaya" – Empire or Kraton of Sriwijaya M.A. Reassessment of the Epigraphical Evidence. *l'École française d'Extrême-Orient*, 80(1), 159-180.
- Izza, N. A. (2019). Sapatha Prasasties of Sriwijaya: Study of Foucault Panopticism. *Jurnal Ilmu Humnicra*, 3(1), 110-123.
- Kartakusuma, R. (1993). Dapunta Hyam Sri Jayanasa: Kajian Atas Makna Dari Prasasti Telaga Batu. *Dalam Amerta*, 13(1), 17-32.
- Leyten, J. (2017). *The Capital of Sriwijaya*. Sejarah Lengkap Kerajaan Mataram Islam. Academia Accelerating the world's research. https://www.academia.edu/34273392/The_Capital_of_Srivijaya
- Marcus, M. F. (1965). Buddha Sheltered by Mucalinda. *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, 52(7), 185- 193.
- Sepriady, J. (2020, 14 June). *TELAGA BATU BUKTI KERAJAAN SRIWIJAYA ITU ADA // VLOG PESERTA DIDIK SMA MAITREYAWIRA PALEMBANG*. <https://www.youtube.com/watch?v=GzUhluFdG4I&t=2s>
- Utomo, B. B. & Soejatmi, S. (2009). *Treasures of Sumatra*. Jakarta: Direktorat Jenderal Kebudayaan.
- XA-1 Kanisius'22. (2020, 17 February). *Prasasti Telaga Batu*. <https://www.youtube.com/watch?v=37mDXKPpb-k>.

จารึกเตลากาบาตู: คติความเชื่อของชนชั้นปกครองจากสัญลักษณ์และสารัตถะ

บุคลากรกรม

กุสุมา รัชชมณี (ผู้ให้สัมภาษณ์) ณภัทร เซาว์นวม (ผู้สัมภาษณ์). ณ ห้องสนทนาเฟซบุ๊ก.
เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2565.

ณัฐพล จันทร้งาม (ผู้ให้สัมภาษณ์) ณภัทร เซาว์นวม (ผู้สัมภาษณ์). ณ ห้องสนทนาเฟซบุ๊ก.
เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2565.

Received: April 13, 2022

Revised: July 26, 2022

Accepted: December 14, 2022